

- ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.
3. *Олефіренко Т. О.* Графічна компетентність як складовий компонент всебічного розвитку особистості / Т. О. Олефіренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. : Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Ч. 3. – С. 117-123.
 4. *Джеджула О. М.* Теорія і методика графічної підготовки студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. доктора пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. М. Джеджула. – Тернопіль, 2007 – 44, [15]с.
 5. *Скрипкина М. А.* Педагогические условия формирования графической компетенции курсантов военного вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Скрипкина Марина Алексеевна. – Орел, 2011.– 276 с.
 6. *Чурбаев Р. В.* Формирование графической компетентности у будущих учителей технологи и предпринимательства : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Чурбаев Руслан Варисович. – Уфа, 2001. – 203 с.
 7. *Краевая Н. А.* Формирование общинженерной компетентности курсантов военного вуза в процессе графической подготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теорія і методика професійного образования” / Н. А. Краевая. – Челябинск, 2008 – 25 с.
 8. *Мусиенко О. А.* Развитие профессиональной компетентности студентов строительных специальностей при обучении графическим дисциплинам : дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 / Мусиенко Ольга Алексеевна. – Омск, 2007. – 203 с.
 9. *Буянов П. Г.* Ступінь і складові графічної професійної компетентності майбутніх учителів технології / П. Г. Буянов // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 171-175.

Воронцова И. В. Содержание и структура графической компетентности будущих квалифицированных рабочих машиностроительного профиля.

В статье определено содержание и структура графической компетентности будущих квалифицированных рабочих машиностроительного профиля. Выделены и проанализированы составляющие графической компетентности, особенности, и уровень развития которых определяют степень овладения профессией.

Ключевые слова: компетенция, профессиональная компетентность, графическая компетентность, структура графической компетентности, будущий квалифицированный работник.

Vorontsova I. Sense and structure of graphic competence of future qualified workers of machine-building profile.

In this paper sense and structure of graphic competence of future qualified workers of machine-building profile is defined. Components of graphic competence, which defined professionalism degree, are allocated and analysed.

Keywords: competence, professional competence, graphic competence, structure of graphic competence, future qualified worker.

Гетта В. Г., Джевага Г. В.

***Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка***

**ПОГЛЯДИ АКАДЕМІКА Д. О. ТХОРЖЕВСЬКОГО
НА РОЛЬ ПРАЦІ У ВИХОВАННІ УЧНІВ**

У статті розкрито погляди Д. О. Тхоржевського на значення праці учнівської молоді не тільки на навчання, але й виховання і розвиток. Окреслено сучасне бачення реалізації ідей видатного науковця і педагога у технологічній підготовці школярів.

Ключові слова: академік Д. О. Тхоржевський, трудове виховання, всебічний розвиток, особистісно зорієнтоване навчання, технологічна підготовка.

Діяльність людини спрямована на перетворення навколишнього світу спрямованої на задоволення її матеріальних і духовних потреб. Праця створює матеріальні, духовні цінності,

соціально-побутові умови життя, сприяє всебічному розвитку особистості і виховує суспільні і особистісні цінності людини. Академік Д. Тхоржевський вважав, що виховна функція праці реалізується під час трудового навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та у сім'ї, що не втратило актуальності і сьогодні.

Трудове виховання – одна із складових системи всебічного розвитку учнів. Навчальний предмет “Трудове навчання” є гармонійним середовищем залучення учня до навчання, продуктивної діяльності, здійснення виховання і розвитку. Відповідно, реалізація змісту навчальної програми “Трудове навчання. 5-9 клас” повинна забезпечувати розв’язання таких основних завдань: формування в учнів культури праці, навичок раціонального ведення домашнього господарства, культури побуту, відповідальності за результати власної діяльності, комплексу особистісних якостей, потрібних людині як суб’єкту сучасного виробництва і культурного розвитку суспільства [4, с. 3].

Особливості трудового виховання дітей у сім'ї і в школі розглядали багато науковців минулого і сучасності. Ця проблема висвітлена у працях В. Гетти, В. Дідух, Дж. Дьюї, Ф. Енгельса, Я. Коменського, В. Кузьменка, А. Макаренка, К. Маркса, Т. Мора, Н. Носовець, Ж. Руссо, В. Сидоренка, В. Сухомлинського, В. Титаренко, К. Ушинського та інші. Особливу увагу, залученню молоді до праці з метою навчання розвитку і виховання, приділяв видатний науковець і педагог, Дмитро Олександрович Тхоржевський. Зокрема він писав, що виховання позитивного ставлення до праці забезпечується формуванням таких рис характеру, як почуття колективізму, відповідальність за доручену справу, критична самооцінка, свідомо дисципліна та інша [5, с. 126].

Мета статті – висвітлити погляди академіка Д. Тхоржевського на значення праці у процесі виховання учнів і розкрити реалізацію цих ідей у сучасній технологічній підготовці школярів.

Найбільш сприятливі умови для виховання школярів, на думку академіка Д. Тхоржевського, створюються в процесі їх продуктивної праці. Продуктивна праця сприяє прагненню людини до знань, до систематичного поповнення їх шляхом самоосвіти, розвитку ініціативи, творчості тощо. Вона, при відповідних умовах, є сферою прояву моральних сил людини – обов’язку, відповідальності, сумління, а також засобом гармонійного розвитку її фізичних сил. Як зазначав Д. О. Тхоржевський: “...лише запланована праця дає найбільший виховний ефект. При цьому враховують умови, які, як показує досвід роботи шкіл, значно впливають на процес трудового виховання. До них належать посильність праці, усвідомлення її важливості, творчий характер, суспільно корисна спрямованість і колективність” [5, с. 127].

Виховання потреби в праці як найбільш суттєвої соціальної риси особи, її найпершого обов’язку, необхідно починати з раннього дитинства. “Головні основи виховання, – зазначав А. С. Макаренко, – закладаються до п’яти років, і те, що ви зробили до п’яти років, – це дев’яносто відсотків усього виховного процесу...” [1, с. 450]. Іншими словами, в дитячому віці закладаються основи позитивного ставлення до праці, дбайливе ставлення до оточуючих предметів, якими діти користуються; бажання та вміння зробити щось своїми руками, не тільки для себе, а й для інших; прагнення працювати разом з батьками. “У сім’ї, – писав Д. Тхоржевський, – є можливість систематично щодня привчати дітей до фізичної праці, урізноманітнювати її, широко включати в працю дітей самодіяльності та видумки, враховувати їх особисті схильності та інтереси” [5, с. 130].

Добре, коли діти допомагають батькам у домашніх справах, коли в сім’ї панує взаємодопомога і злагода. Вдома дитина навчається підтримувати порядок на робочому столі, доглядати за одягом, взуттям, допомагати прибирати квартиру, купувати продукти, готувати обід тощо. Це сприяє виробленню в неї охайності, хазяйновитості, бережливості та поваги до праці.

На думку Д. Тхоржевського, від батьків значною мірою залежить – чи бути дитині

трудолюбивою, а значить здоровою і щасливою. Нерідко батьки відгороджують дітей від хатньої роботи. Перші спроби допомогти по господарству іноді зустрічають різку відсіч – “не заважай”, “розіб’еш що-небудь”, “обпечешся” тощо. До того ж, батьки сьогодні більше приділяють уваги заробітку кошів на забезпечення родини і не привчають дітей працювати разом з ними – набагато швидше прибрати самим. “У таких сім’ях, – підкреслював Д. Тхоржевський, – у дітей не створюється звичка працювати, не виховується почуття обов’язку перед сім’єю; навпаки у них розвивається, свідомість того, що батьки ніби повинні їх обслуговувати, що дорослі повинні піклуватись про дітей” [5, с. 133]. Бачення проблеми науковцем знаходить відображення у сучасному стані речей – все більша кількість молоді важко знаходить собі роботу і уникає від створення власної сім’ї, надалі продовжуючи бути вдома на утриманні батьків.

Залучення учнів до праці в школі відбувається більше всього на уроках трудового навчання і технологій. Основним принципом, якого доцільно дотримуватись вчителям під час організації виробничої діяльності – це посиленість. Д. Тхоржевський зауважував, що непосильні завдання породжують невір’я в своїх силах, завдання занадто прості – самовпевненість. Тільки завдання, які враховують фізичні і розумові можливості учнів, стимулюють їх до застосування набутих знань і вмінь, до творчих пошуків, спонукають до подолання труднощів, сприяють гартуванню волі [5, с. 127]. Сучасний проектно-технологічний підхід до організації уроків трудового навчання теж враховує поступове ускладнення діяльності. На заняттях варіативних модулів учнів орієнтують на виконання від простих типових проектів до більш складних комбінованих виробів та прояву творчості.

Ставлення учнів до праці, як зазначав Д. Тхоржевський, значною мірою залежить від того, наскільки сформовані у неї мотиви трудової діяльності. Формування мотивів трудової діяльності, потреби в праці, зазначає він, має величезне значення для виховання молоді.

У вихованні стійких мотивів трудової діяльності у дітей відіграє фізіологічна потреба у рухливості, що сприяє розвитку мускульної системи. Правильне використання цієї закономірності приводить до формування такої важливої складової ставлення до праці, як потреба здорового організму. Розвиток мотиваційної сфери і потреби у трудовій діяльності є більш усвідомленою і систематизованою у шкільному віці. Це зумовлено, по-перше, тим, що трудове виховання поєднується з навчанням, у тому числі з трудовим; по-друге, з віком і під впливом навчання зростає ступінь розуміння причинно-наслідкових зв’язків у природі і суспільних відносинах.

У школі учні включаються в різні види праці і передусім в навчальну, якій вони підпорядковують свою повсякденну діяльність. Під впливом навчальної праці виникають певні наміри, що породжують відповідні потреби та мотиви. Так формується вміння самостійно ставити мету і досягати її, незважаючи на труднощі. Проте, в учнів молодшого шкільного віку відсутні стійка цілеспрямованість, зосередженість і увага. Їх необхідно постійно формувати, виховувати. Найбільш сприятливі умови для цього створюються на уроках трудового навчання під час виконання індивідуальних творчих проектів. Це зумовлено тим, що при виконанні кожного проекту учень переслідує конкретну мету, знаходить засоби для її досягнення, бачить результат власних фізичних і розумових зусиль.

Основним видом діяльності підлітків є навчання, проте ставлення до нього, порівняно з учнями молодшого шкільного віку, значно змінюється: їх приваблює змістовна сторона навчального матеріалу, активний підхід до його вивчення, пізнавальна діяльність. Іншим стає у них погляд на працю. Учні захоплює її творча сторона, кінцевий результат, продуктивність тощо. “Залучення до творчої роботи, – писав Д. Тхоржевський, – сприяє вихованню в учнів ініціативи, без якої не можна досягти будь-яких успіхів у виробництві, бо ініціативність є однією з рис характеру, які найбільше потрібні для ефективної участі в сучасному виробництві” [5, с. 128].

Залучення учнів до проектно-технологічної діяльності в ході сучасної технологічної

підготовки привчає їх до активної життєвої позиції і творчого ставлення до праці. В процесі виконання творчих проектів у учнів формується вміння ставити перед собою мету і досягати її, доводити розпочату справу до кінця, переборювати труднощі. Крім того, вони краще усвідомлюють значення праці в житті людини, розуміють закони ринку праці, починають планувати свою діяльність і бережно ставитись до майна.

Виконання проекту доцільно планувати і на позаурочний час. Корисно коли учень займається цікавою справою як у школі, так і вдома. Причому додаткове навантаження повинно бути вагомим, продуктивним, мати певну новизну, включати творчі завдання, які б задовольнили потребу учнів у рухливості та активній діяльності. Результати праці школярів повинні бути очевидними та продуктивними. Це сприяє формуванню в учнів стійкого інтересу до роботи, який виражається у бажанні працювати далі та досягти результату.

Величезне значення у вихованні готовності до праці, вважав Д. Тхоржевський, має позаурочна і позашкільна діяльність учнів. Під час факультативів, гурткових занять у процесі виготовлення різноманітних моделей та пристроїв у школярів формуються такі риси, як самостійність, працьовитість, пізнавальний інтерес тощо, які є основою активної життєвої позиції. Думка академіка є актуальною і сьогодні. Наприклад, заслуговує на увагу досвід організації творчої пошуково-дослідної роботи учнів Седнівської ЗОШ I-III ступеня Чернігівського району. В системі трудового виховання школярів значне місце тут посідає науково-дослідна робота. На заняттях гуртка "Сільськогосподарське дослідництво" значна увага приділялась дослідженню проблеми підвищення врожайності картоплі. Спричинене це тим, що за цим напрямком у селі Седнів діє науково-дослідна лабораторія ЗАТ НВО "Чернігівеліткартопля", на базі якої учні мали можливість проводити свої дослідження. Науково-дослідницька робота учнів закінчувались захистом наукових праць у регіональних центрах та на Всеукраїнському етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України (МАН).

Проте, якою б цікавою і захоплюючою не була справа, якою займається учень, вона завжди вимагає від неї високої дисципліни, фізичних зусиль, морального та інтелектуального напруження. До, цього учнів необхідно готувати. З цього приводу Д. Тхоржевський зауважує, що за умови розуміння учнями корисності праці, вони намагаються виконати роботу як найкраще, не шкодуючи сил і часу [5, с. 128]. Обираючи певний напрямок творчого проекту учня необхідно орієнтувати на його причетність до серйозної справи. Прикладом таких проектів можуть бути іграшка для братика або сестрички, подарунок для матері, речі побуту або інтер'єру, які мають попит на ринку товарів. Це має стати одним з головних мотивів діяльності учня, який згодом буде розвиватись у важливу рису особистості – робити суспільно корисні речі.

У підлітковому віці у школярів значною мірою розширюється коло потреб, закріплюються здобуті мотиви трудової діяльності і з'являються нові. Це зумовлено переходом учнів від дитинства до юності у фізичному, психологічному та соціальному відношеннях. У цьому віці суттєво змінюються стосунки підлітка з дорослими і однолітками. Виразним стає прагнення до самостійності, самоствердитись у колективі, знайти своє місце в житті. Прагнення учнів вибрати професію спонукає їх до адекватної оцінки своїх знань та здібностей. Усвідомлення невідповідності наявних знань та здібностей обраній професії є рушійною силою самовдосконалення старшокласників, стимулом до самоосвіти. Тому профільне навчання учнів 10-11 класів організовується так, щоб вони постійно відчували потребу в нових знаннях та необхідність вдосконалювати свої вміння.

Знання психологічних особливостей старшокласника дає можливість ефективніше використати, працю з метою формування та розвитку необхідних професійних рис особливості під час вивчення навчального предмету "Технології". "Установлення трудових взаємовідносин між учнями – відмічав Д. Тхоржевський, – відкриває додаткові можливості для трудового виховання. Створюються такі умови, коли ніхто не може залишатись

байдужим до ледарів, бо результати роботи кожного позначаються на наслідках колективу в цілому” [5, с. 129]. Трудову взаємодію у старших класах доречно реалізовувати через колективні творчі проекти. Виконання окремого етапу проекту можна запропонувати одному з учнів творчої групи, який більше схильний до даного виду діяльності. Такий підхід дозволяє реалізувати здібності кожного учня і спробувати наблизитись до моделі виробничих відносин в учнівському колективі.

Таким чином, на думку Д. Тхоржевського, важлива роль у професійній орієнтації школярів належить вчителю трудового навчання, який формує моральну та психологічну основу самовизначення старшокласників з урахуванням їх інтересів та потреб суспільства.

Висновки. Наукові погляди видатного вченого Д. Тхоржевського висвітлені ним у минулому столітті не втратили своєї актуальності і сьогодні. У вихованні сучасної молоді велику роль відіграє праця. Формування ініціативної, творчої, з високими моральними якостями людини, для якої праця є першою життєвою потребою, можливе лише тоді, коли трудове виховання буде починатись з раннього віку підтримуватись батьками, продовжуватись у школі на уроках трудового навчання і технологій та заохочуватись суспільством.

Використана література:

1. *Макаренко А. С.* Книга для батьків / Твори : в 7 т. / А. С. Макаренко. – К. : “Радянська школа”, 1954. – т. 4. – 480 с.
2. *Сухомлинский В. А.* Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. – К. : “Радянська школа”, 1975. – 235 с.
3. Технічна творчість у школі [Текст] : збірник статей / ред. Д. О. Тхоржевський. – К. : Радянська школа, 1974. – 152 с.
4. Трудове навчання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи. Нова редакція [Електронний ресурс] / за загальною редакцією В. М. Мадзігона та ін. // Портал Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів (5-9 класи). – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/education/average/new_pr/trud.doc.
5. *Тхоржевський Д. О.* Методика трудового та професійного навчання. Частина I. Загальні засади методики трудового навчання. – 4-е видання, перероблене і доповнене / Д. О. Тхоржевський. – Київ : РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 186 с.

Гетта В. Г., Дзевега Г. В. *Взгляды академика Д. О. Тхоржевского на роль труда в воспитании учеников.*

В статье раскрыты взгляды Д. О. Тхоржевского на значение труда ученической молодежи не только на обучение, но и воспитание и развитие. Очерчено современное виденье реализации идей выдающегося научного работника и педагога в технологической подготовке школьников.

Ключевые слова: *академик Д. О. Тхоржевський, трудовое воспитание, всестороннее развитие, личностно сориентированное обучение, технологическая подготовка.*

Getta V., Dzhevaga G. *Opinions of academician D. Thorzhevskoho on the role of labor in the upbringing of pupils.*

The article explores the views of D. Thorzhevskoho the value of working pupils not only in education but also upbringing and development. Outlined modern vision of ideas outstanding scholar and teacher in the technological preparation of pupils.

Keywords: *academic D. Thorzhevskyy, labor education, the development, student learning, technology training.*